

Elmə həsr olunmuş ömür

Bakı Dövlət Universitetində oxuduğumuz illərdə biz bir neçə gənc şair bir yere yığılıb Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutunda - xalq yazıçısı, böyük pedaqoq İsmayıl Şıxlının mühazirəsini dinləməyə getdik. Auditoriyada iynə atsaydın yerə düşməzdi. Mühazirənin sonunda bir tələbə qız İsmayıl müəllimə sual verdi: "İsmayıl müəllim, həyatda ən böyük qazancınız nə olub?"

Dağ ağır İsmayıl Şıxlı müdrik ağsaqqal təkiniylə ağır-ağır: "Ən böyük qazancım mənə ideal müəllimlərin dərslər deməsi olub. Həyatda qazandığım bütün uğurlara görə müəllimlərimə minnətdaram, - dedi.

Əməkdar elm xadimi, Respublikanın əməkdar müəllimi, fizika-riyaziyyat elmləri doktoru, professor Karlen Xudaverdiyev haqqında bu sətirləri yazarkən İsmayıl müəllimin neçə illər bundan əvvəl əsl müəllim haqqında dediyi qızıl kimi o sözlər yadıma düşdü.

İstər böyük alim, ziyalı kimi, istərsə də özünəməxsus, bənzərsiz müəllim kimi Karlen Xudaverdiyev nədənsə mənə əsrin əvvəllərinin cəfəkeş, ömrünü şam kimi ərindən maarifçi ziyalıları xatırlatdı.

Çoxdandır tanıdığım Karlen müəllimin ömür-gün dostu, gözəl alim və ziyalımız Güləndam xanımın bu böyük alim və böyük vətəndaş haqqında dediyi sözlər, tələbəlik, gənclik illəriylə bağlı xatirələr məni yamanca kövrəltirdi.

Karlen Xudaverdiyev 1935-ci il may ayının 27-də Qərbi Azərbaycanın Vədi rayonunun Böyük Vədi kəndində doğulmuş, ailəlikcə doğma yurdlarından Ucar rayonuna köçürülmüş, 1953-cü ildə 1 nömrəli Ucar şəhər orta məktəbini qızıl medalla bitirərək Azərbaycan Dövlət Universitetinin fizika-riyaziyyat fakültəsinin riyaziyyat şöbəsinə daxil olmuşdur.

1958-ci ildə Universiteti fərqlənmə diplomu ilə bitirərək "Diferensial və inteqral tənliklər" kafedrasının nəzdində 01.01.02. - Diferensial tənliklər ixtisası üzrə aspiranturaya daxil olmuşdur.

1962-ci ildə Azərbaycan Pedaqoji İnstitutunda "İkinci tərtib kvazi xətti hiperbolik tənliklər üçün birözlü qırıq məsələnin Furiy metodu ilə həlli" mövzusunda dissertasiya işini uğurla müdafiə edərək fizika-riyaziyyat elmləri namizədi alimlik dərəcəsi almışdır.

1976-cı ildə Moskva Dövlət Universitetində akademik A.N.Tixonovun

sədrlik etdiyi şurada "Qeyri xətti hiperbolik tənliklər üçün çoxölçülü qırıq məsələlər nəzəriyyəsi" mövzusunda doktorluq işini müdafiə etmiş və 01.01.02 - Diferensial tənliklər ixtisası üzrə fizika-riyaziyyat elmləri doktoru alimlik dərəcəsi almışdır.

Karlen Xudaverdiyev 1965-ci ildən Bakı Dövlət Universitetinin funksiyalar nəzəriyyəsi və funksional analiz kafedrasının dosenti, 1978-ci ildən isə həmin kafedranın professoru vəzifəsində çalışmışdır.

1984-cü ildən ömrünün sonunadək Bakı Dövlət Universitetində yaradıcısı olduğu "Riyaziyyat və onun tədrisi metodikası" kafedrasının müdiri vəzifəsində çalışmışdır. 54 illik elmi-pedaqoji fəaliyyəti müddətində 35 elmlər namizədi, 3 elmlər doktoru hazırlamış bu görkəmli alim 192 elmi işin, 5 dərsliyinin, 6 monoqrafiyanın müəllifi olmuşdur.

Karlen Xudaverdiyev 1999-cu ildə "Əməkdar müəllim", 2009-cu ildə "Əməkdar elm xadimi" fəxri adlara layiq görülmüşdür.

10 may 2012-ci ildə ömrünün 77-ci ilində bu dünyaya "əlvida" deyən professor Karlen Xudaverdiyev özündən sonra zəngin irs qoyub getmişdir.

Karlen müəllim haqqında söz deyən hər bir kəs onu böyük alim, parlaq şəxsiyyət, mərd, sözünün ağası olan qeyrətli kişi kimi səciyyələndirmişdir.

AMEA-nın Riyaziyyat və Mexanika İnstitutunun direktoru, fizika-riyaziyyat elmləri doktoru, professor Misir Mərdanov:

"Karlen müəllimi ilk dəfə 1964-cü ildə universitetin I kursunda oxuyarkən tanımışam. III kursda "Həqiqi dəyişkənli funksiyalar nəzəriyyəsi"sindən bizə mühazirə deyərək onu daha yaxından tanıdım. O zaman Karlen Xudaverdiyev elmlər namizədi idi. Cavan, yaraşlıq, həyat eşqi ilə dopdolu

O, Natansonun kitabından bizə mühazirə oxuyurdu. Hər mühazirədə də bir neçə teorem isbat etməli olurdu. 50 ilə yaxın bir vaxt keçməsinə baxmayaraq onun oxuduğu mühazirələr dəqiqliyinə qədər yadımdadır.

Sonralar professor Karlen Xudaver-

diyevlə uzun illər eyni fakültədə işlədik. Mən Bakı Dövlət Universitetinin prorektoru, rektoru olanda, Azərbaycan Respublikasının Təhsil naziri işləyəndə aramızda olan səmimi münasibət davam edirdi, tez-tez görüşürdük. O, riyaziyyat sahəsində görkəmli mütəxəssis olmaqla yanaşı, şəxsiyyət, sözün həqiqi mənasında bütöv, əyilməz insan, hər zaman öz sözünü çəkinmədən deyən mərd kişi idi. Mənim 50 ilə yaxın tanıdığım Karlen müəllim həyatı boyu bütövlüyünü qoruyub saxladı. O, qorxa-qorxa, qıvrıla-qıvrıla, əyilə-əyilə yaşayan yaltaqları, yalaqları xoşlamırdı. Bu yerdə Hüseyn Arifin məşhur misraları necə də yerinə düşür:

**Alçala-alçala yüksələnleri,
Yüksələ-yüksələ alçalan gördüm.**

Professor Karlen Xudaverdiyev ziyalı bir nəslin övladı idi. Gözəl müəllimlərdən dərslər almışdı. Elmi rəhbəri Azərbaycan riyaziyyat elminin fəxri, böyük şəxsiyyət akademik Əşrəf Hüseynov olmuşdur.

Karlen müəllim həmişə nümunəvi ailəsi, gözəl övladları ilə fəxr edirdi. Sevinirəm ki, oğlu Fuad bu gün rəhbərlik etdiyim institutda bizimlə çiyin-çiyinə çalışır, atasının arzularını yaşadır.

Professor Karlen Xudaverdiyev sağ olsaydı, bu gün 80 yaşına tamamlanırdı. Böyük alimimiz, unudulmaz müəllimimiz olan bu gözəl insanın nurlu, işıqlı siması əziz xatirəsi həmişə qəlbimizdə yaşayır".

AMEA-nın müxbir üzvü, professor Bilal Bilalov:

"Karlen müəllimi görkəmli riyaziyyatçı kimi qiyabi tanışam da, 2000-ci ildə Moskvadan Bakıya gələndə daha yaxından tanıdım. İstər alim kimi, istərsə də böyük vətəndaş, ziyalı kimi o, mənə xoş təsir bağışladı. Xeyirxah, necib, səmimi, yurdsevər

Karlen müəllimin kimin tələbəsi olduğunu, kimin yolunu tutub getdiyini aydınlaşdırmaqda çətinlik çəksəm də, sövqi-təbii onun yaradıcılığında görkəmli riyaziyyatçı Zahid Xəlilovun dəst-xəttini hiss edərdim. Belə ki Kar-

len Xudaverdiyev Zahid müəllimin ideyasını uğurla inkişaf etdirərək Furiy metodunu bir sinif daha mürəkkəb qeyri-xətti diferensial tənliklərin həll olunmasına tətbiq etmişdir. Bu yolda o, funksional analiz çox mürəkkəb sahələrindən olan tərpənməz nöqtə haqqında Şauder prinsipi və onun ümumiləşmələri kimi çətin texnikadan istifadə etmişdir. Bu haqda onun özünün danışdığı maraqlı bir epizodu xatırlayıram.

Karlen müəllim doktorluq dissertasiyasını müdafiə etmək arəfəsində Moskva Dövlət Universitetində seminarlarda çıxış edərkən, Zahid Xəlilovla paralel Furiy metodunun tətbiqi ilə bağlı yeni yanaşmaya iddialı olan görkəmli riyaziyyatçı Olqa Ladijenskaya Karlen müəllimin nəticələrini asanlıqla ala biləcəyi haqda fikir söyləmiş və lövhəyə çıxmışdır. Karlen müəllim ona bir həftə vaxt vermiş və növbəti həftə Olqa Ladijenskaya ondan üzr istəmişdir.

Karlen müəllim çox ciddi, səliqəli, ədalətli və haqsevər riyaziyyatçı idi. Azərbaycanda çox az riyaziyyatçılar öz məktəblərini yarada bilmişlər. Karlen müəllim bu nadir riyaziyyatçılardan idi. O, özündən sonra Azərbaycan riyaziyyatında zəngin irs qoyub getmişdir. Bu irs yeni riyaziyyatçılar nəsli üçün çox gərəklidir.

Mənim bu böyük riyaziyyatçıya həmişə hörmət və ehtiramım olub. Yaş fərqimizə baxmayaraq, onunla dostluq etmiş, səmimi ünsiyyət qurmuşdum. Ən çətin məqamlarda Karlen müəllimin dost əlinin istisini çiyində hiss edə bilirdim. Bu, böyük ürəyi, qəlbi olan insanlara xas xüsusiyyətdi. Düşünürəm ki, belə görkəmli ziyalıların, böyük riyaziyyatçıların yeri Azərbaycan riyaziyyatında həmişə hiss olunacaq".

Fizika-riyaziyyat elmləri doktoru, professor Məmməd Quliyev:

"Karlen Xudaverdiyev Azərbaycan riyaziyyat elminin yetirdiyi nadir alimlərdən biri idi. Onun istər Azərbaycanda, istərsə də MDB məkanında yüzlərlə yetirmələri var. Onların arasında tanınmış alimlər, elmlər namizədləri, elmlər doktorları bu gün də müxtəlif sahələrdə uğurla çalışırlar.

Mən özüm də onun yetirməsiyəm. Bir vaxtlar çoxları mənim işimə mane olsalar da, dar ayaqda o mənim qolumdan tutdu. Karlen müəllim kafedra müdiri kimi ən xeyirxah, demokratik düşüncəli insan idi. Çətinliyə düşən insanların hamısına kömək edirdi. Mən onu dünyanın ən xeyirxah adamlarından biri adlandırdım.

Nümunəvi ailə başçısı, böyük alim, əvəzsiz dost idi. Onun qeyri-xətti hiperbolik tənliklər üçün çoxölçülü qırıq məsələlər nəzəriyyəsinə dair gəlmiş nəticə dünya riyaziyyat elminə böyük töhfə idi.

Görkəmli rus akademikləri Oleynik, Ladijinskaya bu elmi nəticəni çox yüksək dəyərləndirmişlər. Hər dəfə unudulmaz müəllimim, xeyirxahım, böyük alimimiz Karlen Xudaverdiyevi düşündə Cabir Novruzun bu misraları yadıma düşür:

Sağlığında qiymət verin insanlara.

O, ən azı AMEA-nın müxbir üzvü olmağa layiq bir riyaziyyatçı idi.

Karlen müəllim riyaziyyat elmində öz dəst-xəttini, imzasını qoymuş böyük alimdir. Ondən qalansa unudulmaz xatirələrdi.

Fizika-riyaziyyat elmləri namizədi, dosent Səməd Əliyev:

"Mən Karlen Xudaverdiyevi hələ tə-

ləbəlik illərində müəllim kimi, sonralar isə elmi rəhbər və iş yoldaşı kimi tanımış, ona həmişə böyük hörmət və ehtiram bəsləmişəm. Son dərəcə səmimi, geniş ürəkli, humanist insan kimi tanıdığım Karlen müəllim istər elmdə, istər təhsildə, istərsə də həyatda çoxları üçün əlçatmaz zirvələri fəth etmiş xoşbəxt taleli ziyalılarımızdan idi. Səfəlik, sadəlik, təvazökarlıq, xeyirxahlıq onu səciyyələndirən əsas cizgilər idi. Ədalət hissi və cəsarət onun qoşa qanadları idi. Fikirlərini, gəlmiş qənaəti heç kəsdən çəkinmədən deyə bilər, haqsızlığa qarşı barışmaz mövqə tuturdu. Onun qərəzsiz, sağlam tənqidindən heç kəs inciməzdi.

Professor K.Xudaverdiyevin elmi tədqiqat sahəsi riyaziyyatın ən çətin və maraqlı sahələrindən biri olan qeyri-xətti xüsusi törəmli diferensial tənliklər üçün çoxölçülü qırıq məsələlərin tədqiqindən ibarətdir. O, fizikanın, mexanikanın, hidromexanikanın, elastiklik nəzəriyyəsinin, bütöv mühit mexanikasının, relyativistik kvant mexanikasının, süzülme nəzəriyyəsinin, istilikkeçirmə nəzəriyyəsinin, riyazi fizikanın, kimyanın, epidemiologiyanın, ekologiyanın, okeanologiyanın, tətbiqi fizikanın və başqa sahələrin bir sıra məsələlərinin həllinin gətirildiyi qeyri-xətti hiperbolik, parabolik, psevdohiperbolik, psevdoparabolik və Sobolev tipli tənliklər üçün bir və çoxölçülü qırıq məsələlər üçün varlıq və yeganəlik məsələlərinin həlli ilə, zamana görə periodik həllərin tapılması və müxtəlif tərs sərhəd məsələlərinin tədqiqi ilə məşğul olmuşdur.

Karlen müəllim riyaziyyat və onun tədrisi metodikası kafedrasının yaradıcısı idi. O, bu gün də yeni riyaziyyatçılar nəsli üçün rəhbərlik etdiyi kafedranın işçiləri üçün etalon olaraq qalır".

Böyük şəxsiyyətlərin ikinci ömrü, ikinci həyatı ölümündən sonra başlayır. Görkəmli alimimiz, professor Karlen Xudaverdiyevin şərəfli ömür yolu bu sözləri deməyə bizə haqq verir.

Zülfüqar Şahsevənli,
Şair-publisist